

تکلیف میسر می آید پس میگویم همان
 یکی دیگر این مطلب را تکذیب کند یکی دیگر
 از کلمه همین اظهار کردند که تمام مطالبیکه آقای
 مستشار الدوله گفتند صحیح است و من در فرمایشات
 ایشان هر کت دادم مگر در یک کلمه اخیر که می
 گویند مجلس کاری نکرده. و فتنه که ماصحیح میکنیم
 تاریخ را می بینیم از اول دنیا تا حال چند طبعه ناسخ
 پیدا شده. اول سلسله انبیا و اولیا بوده که ظالمین
 را نصیحت کرده و هدایت نموده اند. پس از آن
 طبقه شمر استند که با بمصلحت وقت اشمار و مدایح
 گفته و یکنانه بزرگان هر عصر حالی کرده اند که تو
 باید دارای این صفت باشی و در حقیقت بعضی هاهم
 این صفات را داشتند طبقه سیم دارالشورا های دنیا
 است و خطاب اینها بمظلومین است که نما میکنند
 ای مظلومین ساکت نباشید و رفع ظلم از خود نمایند
 که شما نمیتوانید مظلوم واقع شوید و این خیلی خدمت
 بزرگی است زیرا بواسطه فشاریکه از ظالمین روی
 قلوب و افکار بوده مانع این بوده که مظلومین حقوق
 خود را مطالبه نمایند و فتنه که آن مانع رافع گردید
 همه در صدد خواستن حقوق خود بر آمدند این
 است که هر مردم افکار شده و عقیده من این است
 که رفع این فشار خیلی خدمت بزرگی است که
 این مجلس کرده. یکی دیگر از کلا اظهار داشت
 چیزیکه در نوشتن اسامی و کلا در روزنامه باید شرط
 شود این است که سایرین هر عرصه ناطق را تنگ نکنند
 و آنچه میکنند خاطر است گفته شود که من مشیها
 هم بشنوند بدرستی ضبط کنند تا اینکه بعد
 اظهار نشود که ما این نطق را نکرده ایم اگر این شرط
 را میکنند که اسما نوشته شود والا مشکل است (یکی
 از کلا اظهار کرد پس باید برای نطق کردن مدت
 قرار داد) همان و کتب جواب دادند که مطالب
 تفاوت است یک مطلبی است که دامنه آن خیلی
 بزرگ است شاید تا بیست و چهار ساعت تکمیل لازم
 شود. و یک مطلبی است مهمل که قابل بمذاکره
 نیست آنوقت ریاست مجلس اخطار میکند که پس
 است و این مطلب قابل مذاکره نیست.

اسم نوشتن بهتر است. یکی از کلائی آذربایجان
 عنوان نمود که تا با امروز مجلس میدان کارزار بود
 فقط و جز خوانی میکردیم ولی مسلماً بعد از این بلند
 تغییر حالتی که در وزرا پیدا شده رعایا ما کار خواهند
 کرد یعنی میخواهند آزما پیش بیاورند پس ما باید
 مطالب خود را پروراند طوری ادا نماییم که شرافت
 داشته باشد و مثل قانون در روزنامهها نوشته شود.
 و در این موقع مجلس ختم گردید.

**مذاکرات روز شنبه ۲۰
 شهریور اول ۱۳۲۰
 دارالشورای ملی**

خلاصه مذاکرات روز پنجشنبه (۱۸) را آقای
 سید محمد تقی قرائت کردند. قرار بود امتیازنامه
 کارخانه کاغذ سازی دهمه دوم قرائت و مطرح
 مذاکره شود. لیکن چون تلگرافات از رشت و انزلی
 مضایره شده بود و اهمیت داشت بدو قرائت گردید
 که خلاصه آنها قریب باین مضمون بود. از رشت -
از رشت - تمام علماء استثنائی سه نفر و تمام ذاکرین
 واعظین واعیان و تجار بغیر از چهار نفر و اصناف
 و کسبه و غیره تماماً حاضر و عرض میکنند نیامدن
 شما بتلگرافخانه اسباب وحشت شده چهار روز است
 تمام مردم از کارها تعطیل و از اطراف شهر ریخته
 ابتدا تأمل و صبر ندارند و کلام هم از جان افتاده
 نمی توانند ساکت نمایند عرض عموم اینست که
 نظامنامه انجمن های ایالتی و موقم قانون اساسی و
 امتیازنامه بانک بصره برسد تا حال صبر کرده ایم
 دیگر صبر نخواهیم نموده و قوت صبر نمودن نداریم
 تمام و کلا را بتلگرافخانه آورده اند علماء واعیان و
 تجار و اصناف و غیره لاوازی هزار نفر جمعیت بقسمی
 حاضرند که اسباب وحشت است. ولو به تشریف
 آوردن حضرت اشرف وزیر داخله به تلگرافخانه
 باشد تشریف آورده این امر را اصلاح فرمایند
 و آمدن رحیم خان از طهران محرک این هیجان عمومی
 شده و از شیراز حالا تلگراف رسید جداً استمداء میکنند
 که زودی بشارت فرمائید که حضرت والا مؤید الدوله
 بانجمن آنجا همراه باشند.

خلاصه مضمون جواب از طرف و کلاء متعزیم
 که چرا عرایض و کلا قبول نشد آمدن نظر السطنه
 موقوف شد و آمدن رحیم خان هم شهرت بی اصل
 است امروز هیئت وزراء در مجلس جاسر میشوند
 که جداً همراهی دولت را اظهار نمایند نظامنامه انجمن
 های ایالتی هم تمام شد ولی اینطور کارها و کلا از کار
 باز میدارد البته اهالی راساکت کرده اطمینان بدهید
 حرکت رحیم خان بجهت تبریز بود موقوف شد.
 مجدداً خواهش میشود که اهالی راساکت نمایند و
 همین تلگرافات امروز در محضر وزراء قرائت شده
 در انجام مقاصد خواهیم کوشید ایضاً خلاصه مضمون
 تلگراف از رشت در جواب و کلا - باین وعده، مشکل
 است اهالی ساکت شوند هر قدر میخواهیم ساکت
 نمایم ناله بفلک میرسد ملتفت نکته سرحدی باشید
 کار از دست نرود چرا صریحاً نمیفرمائید نظامنامه
 انجمنها تمام شده بانه بصره رسیده باخبره و بقیه قانون اساسی
 چرا بصره نرسد امتیازنامه بانک همینطور دیگر ساکت
 کردن اهالی از قزو، ماخارج و خودشان از تمام ولایات
 استمداء خواسته اند.

خلاصه تلگراف از انزلی - چهار روز است
 عموم ملت حتی دهات و تمام ادارات و کمرک از کار
 دست کشیده با اهل و عیال در تلگرافخانه حاضریم
 و هر دقیقه هیجان مردم بیشتر و هیچ دخل بسابق
 ندارد و رفع این هیجان فوق قدرت و کلاست ملاحظه

اهمیت سرحدی لازم و چون امروز است توسط وزیر
 داخله بغاکیای همایونی مرض نموده امضای قوانین
 را خواست هنوز جواب نیامده استمداء هر چه زودتر
 تلگراف صحنه قواین را بگیرد که خدای بخواتم دست
 از سر بلند خواهد شد.

مذاکرات در خصوص این تلگراف بمیان آمد
 آقای سید عبدالله جهاد فرمودند از شیراز هم تلگراف
 آمد که شورش کرده اند و آقای سید محمد مجاهد فرمودند
 اینها باید جریک داشته باشند یکی از کلا اظهار داشت
 حالا چرا علاج این کار را نمیکند یکی دیگر از کلا
 جواب دادند اصلاح این کار منوط باین است که
 هیئت وزرا بیایند و این تلگراف ارائه شده یک
 قرار می بگذارند یکی از کلائی آذربایجان اظهار
 نمود مسئله امتیازنامه بانک که در مجلس تصویب شده
 گذشت حال معطلی آن چیست که بصره نمی رسد
 جواب دادند بصره بصره رسیده در دستور مجلس
 ضبط است جهت گرفتن چهار کسور و چون
 بعد از وکلای رشت سؤال شد - در جواب
 مضایرات اخیری انجمن رشت چه جواب دادید یکی
 از وکلا که بتلگرافخانه رفته بود اظهار داشت باید
 از طرف مجلس جواب نوشته شود.

لهذا جوابی از طرف مجلس نوشته شده
 قرائت گردید که خلاصه آن قریب باین مضمون بود
 نظامنامه اساسی کاملاً نوشته شده و یکدفعه هم
 قرائت شده باید اکثر مواد آن با حضور حجج اسلام
 تنقیح و تصحیح شود و نظامنامه انجمنهای ایالتی هم
 تمام و امروز بهیئت وزرا داده میشود که بصره ملوکانه
 برسد و امتیازنامه بانک هم بصره رسیده در موقع خود
 تمام میشود در هیچیک از این مطالب کوتاهی نشده
 و در این امور عظیمه هر چه فکر شود بهتر
 خواهد شد. مثنی است عرصه را تنگ ندارند تا وکلا
 بهتر بکار مشغول شوند یکی از کلا اظهار داشتند
 حال چه عیب دارد بطوریکه خود اهالی رشت خواسته اند
 حضرت اشرف وزیر داخله برون تلگرافخانه جواب
 بدهند یکی از کلائی رشت اظهار نمود بنده عرض
 کردم که حالا یک تلگرافی هم بتوسط بنده و جناب
 حسام الاسلام بوزارت داخله شده خوب است این
 تلگراف را برسانیم آنوقت از طرف مجلس هم
 تلگراف بشود. یکی دیگر از کلا اظهار نمود
 مجلس میگوید نباید آنها تکلیف برای مجلس معین
 نمایند و اخطار کنند مگر اینجا نشسته ایم اقسام کارها
 می نمایم هر وقت مساعدت نشد و کار پیشرفت نکرد
 آنوقت ما باید با آنها اخطار نماییم که همراهی نمایند
 نه آنها اتصالاً تحکم بکنند اینگونه حرکات باعث
 مایوسی مجلس میشود باید چشم و گوش ملت بحکم
 مجلس باشد نه اینکه تحکم نمایند (گفته شده چون
 مدتی است از اقدامات مجلس اثری پیدا نشد این
 هیجان بواسطه است) باز همان و کبیل جواب داد
 این ظاهر نشدن اثر ملاحظاتی است که عتب افتاده
 از طرف مجلس قصور نشده آیا ببینیم کوتاهی شده
 یا وقع بدست نیامده است کار را از مجلس میخواهند
 باید صبر نمایند هر اجتناب ملاحظه نمایند هر قدر
 ضرورتی وارد می آرد ما باید بکندقیقه باین امر
 راضی شویم ولی هر وقت کار پیشرفت نکرد ما باید
 با آنها اخطار کنیم که تعطیل نموده و مساعدت نمایند
 نه اینکه آنها اخطار نموده و حکم نمایند.

بعضی از وکلا اظهار کردند که این حرکت
 اهالی رشت را محرک باید باشد - آقای سید
 عبدالله فرمودند حالا تلگرافی بشود که اهالی
 رشت ساکت شوند و چند نفر بروند بتلگرافخانه و با آنها
 حالی نماید که اجماع اسباب اختلال حواس ما میشود
 و از کار باز میمانیم و ضرر خود شماست. یکی از کلا بیان
 نمود خوب است در قرقه بانک جواب بدهید که این مسئله

راجع بود اعلی آنجا و سایر جاهات از ولایات تا حال چهمتی درخصوص بانک کرده و کدام گروه را دادند که بانک تشکیل شود یکی از ولایات آذربایجان چنین عنوان نمود ایرانی هانشته اند در ولایات دورو مانشته ایم اینچاقلم در دست ما است تمام تصدیقات را به کردن آنها وارد می آوریم و من میخوام امروز اینجا حامی آنها باشم البته ملت حق شرکت در امور است منگنی دارد و میخوانند کار مجلس خوب پیش برود و شما یکدسته را معصوم قرار داده اید و یکدسته را جایز الخطا و ایندسته را اتصالاً میزیند نوی سرش اما آندهست که معصوم هستند هیچ فرض خطا برای آنها نمیکنید فرض محال که محال نیست یکدسته هم باینها اغظار شود چه ضرر دارد الان چهار ماه است که در این مطالب مذاکره میشود مسودات آنها درست و با کثرت آراء قرار شد در یک هفته اصلاح شود و من میگویم ملت حق تحکیم را دارد در این موقع یکی از کلاه چنین اظهار داشت میخوام همین که در این چهار ماه مجلس بی کار بوده و کوتاهی کرده ؟ مگر نمیدانید نوشتن قانون اساسی چقدر کار دارد مگر شما خودتان نبودید همان وکیل جواب داد بلی این قانون اساسی تمام نشده کار دیگر بیان آوردند مراعات الامم فالا هم نشده و یکی دیگر از ولایات آذربایجان اظهار نمود نظامنامه انجمن های ایالتی بیست و دو است تمام شده حال میگوید باید بنظر وزراء برسد تا حال کجا مانده بود رئیس چنین جواب دادند اولاً گویا بر شما مشتبه شده که نباید بنظر وزراء برسد شما بدانید آنچه که در این مجلس تصویب میشود اول باید بنظر وزراء برسد بعد بصدقه های ایالتی تمام شده در ایندست دو دفعه بواسطه حک و اصلاحی که شده بود پاک و پس شده و امروز تمام شده است و بیش از اینهم نمیتوان کار کرد و یکی دیگر از آن ولایات کرد ما هنوز معنی مجلس را نفهمیده ایم و تئیکه و کلا دولت و ملت معنی مجلس را فهمیدند آنوقت کارها درست میشود تمام تقصیرها از خود ما است

مکرر از یکدیگر عیب گرفتیم و حال آنکه اکثر معنی و کالات را نمی دانند کلیه حوائج مردم به دو قسم است یا شخصی است یا عمومی شخصی را چند نفر یا یک نفر میتواند اصلاح نماید اما حوائج عمومی را نمیتواند سی کرور نفوس در یکجا جمع شده کارهای خودشان را اصلاح نمایند پس چند نفری را و کالات داده میگویند شما در امور ما نظارت داشته باشید و این پولیکه از ما گرفته میشود ببینید در خیر ما مصرف میشود یا در ضرر ما و این و کالات نمیشود تا مردم و توفیق تمام نداشته باشند کار پیش نمیرود چطور که یک نفر جلو مرا گرفته میگوید تو دروغ گوئی چرا ؟ بجهت اینکه چند شب قبل منم قانون اساسی را خوانستم من جواب دادم تمام است تا روز سه شنبه شاید در مجلس اعلی قرائت شود حال که در مجلس اعلی خوانده نشده و در اطراف مخصوص قرائت شد میگوید تو دروغ گوئی با این حال نمیشود کار کرد حق ندارد یک نفر از ملت اینطور کم کند این ملت یا بشما توفیق داشتند یا نداشتند اگر داشته حق اعتراض ندارند اگر نداشتند دست دیگر انتخاب کنند

مذاکرات زیاد در این خصوصها بیان آمد بعضی گفتند تاکنون فوری از طرف و کلا نشده

و صحیح نیست نسبت به یکدیگر و در بعضی گفتند تاکنون یک اندیشه ضرور از طرف هیئت اجرائیه بوده و حال بسعاده آنها هم اتحاد و اتفاق کرده اند بر همراهی با مجلس و انشاء الله کارها پیشرفت خواهد کرد در این موقع هیئت وزراء مسئول بمجلس آمدند

(پس از بیجا آوردن تمازفات رسمی)
 اتابک اعظم چنین نطق کردند

وزیر داخله - معلوم است اعلیحضرت همایونی این کنتی توسیونی که مرحمت فرمودند کمال مساعدت و همراهی را با این اساس داشته و دارند بمعاونت و همراهی علماء و صحیح اسلام و وکلای محترم مجلس و ملام که وزراء هستیم معاهده نمودیم که با اساس این کنتی توسیون همراه باشیم و احکام او را اجرا داریم اعلیحضرت همایونی بنده را که احضار فرمودند بعد از شرفیابی بپاک پای مبارک از اوضاع و طریق کنتی توسیون سایر دول متدینه از بنده استفسار فرمودند بنده عرض کردم که لا علاج باید هیئت دولت با مجلس ملی متعدد و متفق باشند تا اجرای احکام و پیشرفت مقاصد باسانی بشود بنا بر این بفرموده اعلیحضرت همایونی با وزراء حاضر شده و عرض میکنم که بر خلاف آنچه متصور اذهان شده ذات اقدس همایونی کمال میل و مساعدت و همراهی را با این اساس و ملت دارند و ما که وزراء هستیم با کمال امتنان و تشکر حاضر شدیم برای اتحاد و همراهی و انشاء الله با اتحاد و اتفاق باید کاری کرد که اسباب سرافرازی از برای ما حاصل شود تمام دول امروز منتظرند که ما چه خواهیم کرد تمام روزنامه های فرنگستان تا کنون در همراهی یک خبر از ایران نمی نوشتند و حالا اقل هر روزه یک ستون از احوالات امروزه ما می نویسند حال که اعلیحضرت همایونی بمیل مبارک سعی در پیشرفت این اساس میباشند دیگر جای مسامحه و درنگ نیست و سزاوار نخواهد بود که بجد و جهد اقدام در امورات نشود

حاجی امین الضرب - بنده از طرف مجلس و حضرات حجج اسلام عرض میکنم که ما هیئت وزراء را صادق القول می دانیم و همان طور که اظهار مساعدت و همراهی فرموده اید تمامی اهل مجلس متشکر و ممنون میباشند امید است که اقدامات و کردار وزراء مطابق با فرمایشات و گفتار ایشان باشد و کمال همراهی را در اجراءات بفرمایند

وزیر داخله - در چند روز قبل وزراء نشستند و باهم معاهده کردند که بعد از این همراهی با مجلس نمایند و کوتاهی در اجراءات احکام نکنند و بتمام ملت هم باید اعلان داد که دولت با ملت همراه است ولی همراهی باید از هر دو طرف باشد وزراء مجری احکامند البته باید همراهی کنند والا هیچ امری پیشرفت نخواهد کرد

حاج امین الضرب - عموم ملت بجان و مال حاضرند در همراهی با دولت و اطاعت دارند مادام که هیئت وزراء حاضرند برای اجراء البته تمام ملت در این صورت متشکر و ممنون خواهند بود و اگر خدا نخواست اندکی کوتاهی از قانون مشروطات شود آن وقت ملت حق گله دارد چه عرض کنم

وزیر داخله - البته بمنظور است که میفرمائید وزراء کمال همراهی را خواهند کرد

حاج امین الضرب - امروز روزی است که

آقای نایب السلطنه - از امروز دولت و ملت یکی است همه از این دوئیت در بین نیست بسیار به همراهی و همدمی با یکدیگر کار کنند

آقای سید محمد تقی - خوب است وزراء را معرفی فرمائید

وزیر داخله هیئت وزراء را از قرار ذیل معرفی کردند

آقای نایب السلطنه - وزیر چنگ
 • فرمانفرما وزیر عدلیه
 • ناصرالملک وزیر مالیه
 • علاء السلطنه وزیر امور خارجه
 • وزیر همایون وزیر تجارت
 • مخبر السلطنه وزیر علوم
 • مهندس الملک وزیر قوائد عامه

بنده هم از برای خدمت عموم بعنوان وزارت داخله منتخب شدم و بالعصوم خدمت گذاری در وزارت دارم

(مقصود رتبه رئیس الوزرائی است)
مذاکرات روز یکشنبه ۲۱
شهر ربیع الاول ۱۳۳۵
دارالشورای ملی

خلاصه مذاکرات روز شنبه بیستم را آقای سید محمد تقی قرائت کردند

بدواً صحبت از تمدیات نایب علی اکبر خان به میان آمد و آقای میرزا سید محمد مجتهد فرمودند این مرد بدون جهت چند نفر از خیاط ها را گرفته و کتک زده دست یکی را شکسته و حبس نموده است من عزل او را از حکومت خواستم و عهد داد ولی تا حال نتیجه نبخشیده . پیگیری از کلاه اظهار داشت تا حال چند عریضه از مدیبات او از میدان به انجمن تعقیب عریض نوشته اند حالات این مرد معلوم و محتاج بحداکره نیست بالجمله پس از مختصر مذاکره گفتند چون فایده مذاکره نیست پیش از این نباید اوقات مجلس را بجهت اوضاعی کرد باید عزل او را با مجازات از وزارت داخله خواست . لهذا قرار شد رقمه در اینخصوص بوزارت داخله نوشته شود یکی از ولایات آذربایجان چنین عنوان نمود دیروز کسان حاج آقا محسن عارضین را در جلوه همین عمارت گرفته کتک زده اند اگر بنا باشد ریشه استبداد در عراق و شاخ و برگ آن اینجا باشد کار بیش نمیرود یکی دیگر از ولایات آذربایجان چنین اظهار داشت امروز امورات متعدده در این مملکت و این شهر متولد میشود . باید نوری علاج شود معطل نیمه اند هر روزی تغییر کند معطل شوم که آن وزیر جدید چه اقدامات خواهند نمود نمی شود مکرر عرض کرده ام وزارتخانه نباید تغییر بکند هر مطلبی را که مدت آن در روز قرار داده شده و بوزارتخانه رجوع گشته بر فرض روز نهم وزیر عزل شد باز روز دهم شخص وزیر عزل شده باید جواب آن مطلب بیاورد بعد در خصوص حاج آقا محسن چه قدر صحبت شد بهمین حال باقی مانده و خیلی از این امورات هست که همین طور معطل مانده در مسئله حاج آقا محسن بقیده بنده تبعید او از عراق و احضارش بدارالخلافه اصلاح و علاج بره الساعه است . کار شاهسونها بمنظور باید اصلاح شود و اینها بکفرش شروع دارند که میگویند ما میخواهیم زیر حضم خارج باشیم . همچنین مسئله توأم الملک که یک تلگراف اورا بخواهند رفع افتشاش فارس میشود مسئله چو بدارها